

10. Краткий психологический словарь [под ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского]. – М.: Политиздат, 1985. – 431 с.
11. Мальковская Т. Н. Социальная активность старшеклассников: (Педагогическая наука – реформе школы) / Т. Н. Мальковская. – М.: Педагогика, 1988. – 144 с.
12. Основи практичної психології: [підручник] / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін. – К.: "Либідь", 1999. – 563 с.
13. Пеньков Е. М. Социальные нормы – регуляторы поведения личности. Некоторые вопросы методологии теории / Евгений Михайлович Пеньков. – М.: Мысль, 1972. – 198 с.
14. Поліщук С. П. Психологічні умови розвитку соціальної зрілості учнів вищого професійного училища: дис. ...канд. психол. наук: 19.00.07 / Світлана Петрівна Поліщук. – Київ, 2007. – 232 с.
15. Тернопільська В. І. Система виховання соціально-комунікативної культури учнів загальноосвітньої школи у позаурочній діяльності: дис. ...д-ра пед. наук: 13.00.07 / Валентина Іванівна Тернопільська. – Київ, 2009. – 532 с.
16. Фельдштейн Д. И. Проблемы возрастной и педагогической психологии / Давид Иосифович Фельдштейн. – М.: Международная педагогическая академия, 1995. – 368 с.
17. Философский энциклопедический словарь / [гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов]. – М.: Советская энциклопедия., 1983. – 840 с.
18. Хорни К. Невротическая личность нашего времени / Карен Хорни; гл. ред. В. Струганова. – СПб.: "Питер", 2002. – 224 с.
19. Якуба Е. А. Социология: [учебное пособие для студентов] / Елена Александровна Якуба. – Харьков: Константа, 1996. – 190 с.

УДК 373. 5. 035. 461 : 17. 026. 4

Удовицька С. В.

науковий співробітник Інституту проблем виховання НАПН України

ПЕРЕБУДОВА ОЦІННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІВ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ ДЛЯ ВИХОВАННЯ ГІДНОСТІ У СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті розглядаються етапи та зміст оцінної діяльності педагогів у педагогічному процесі.

Ключові слова: оцінна діяльність, гідність, педагоги, старшокласники.

Удовицька С. В. Перестройка оценочной деятельности педагогов для воспитания достоинства у школьников. В статье рассматриваются этапы и содержание оценочной деятельности педагогов в педагогическом процессе.

Ключевые слова: оценочная деятельность, достоинство, педагоги, старшеклассники.

Udovitska S. V. Rebuilding of assessment activity of teachers for training of schoolchildrens dignity. In the article are described the stages and content of assessment activity in pedagogical process.

Key words: assessment activity, dignity, teachers, schoolchildren.

У сучасних умовах модернізаційних змін в освіті дедалі більшої гостроти набуває проблема морального виховання особистості, а саме її власної

гідності. У самому понятті “гідність” поєднуються суб’єктивний і об’єктивний компоненти. В якості об’єктивного компонента можна розглядати оцінку суспільством тих чи інших якостей людини, які на певному історичному етапі є найбільш істотними для відображення її гідності, а в якості суб’єктивного – власну гідність. Гідність виховується на основі формування низки особистісних якостей та сприйняття системи цінностей, які домінують у суспільстві.

У загальнофілософському підході до осмислення проблеми гідності виявлені взаємозв’язки людської гідності й сенсу життя (Г. Банзеладзе, П. Боранецький, С. Франк та ін.); зв’язок гідності та свободи (М. Бердяєв, Ж.-П. Сартр, Е. Фром та ін.); гідності як необхідності людини бути цінністю (В. Біблер, І. Кант, С. К’еркегор та ін.); взаємозалежність гідності та самопізнання, самоусвідомлення (О. Вейнінгер, Р. Декарт, Б. Паскаль, Г. Сковорода, Л. Фейєрбах та ін.).

Психологія дає уявлення про гідність як “функціональну систему”, яка визначає моральну поведінку дитини на різних вікових етапах. В аспекті загальної та педагогічної психології визначені зв’язки людської гідності з такими психологічними характеристиками, як воля, самоповага, самооцінка, “Я-концепція” (Л. Божович, Л. Виготський, Д. Ельконін, І. Кон, О. Леонтьєв та ін.). Загальна проблематика самосвідомості розкрита у працях Б. Ананьєва, Л. Анциферової, О. Бодальова, С. Рубінштейна, В. Століна, І. Чеснокової та ін. У дослідженнях Т. Бала, І. Беха, Є. Головахи, О. Донченка, О. Злобіної, О. Кононко, Р. Онуфрієвої, В. Рибалки, М. Савчина ціннісне ставлення до себе розглядається крізь призму проблеми життєтворчості особистості, життєвих смислів, особистісних виборів, власної відповідальності.

Дослідження представників західної гуманістичної психології (Р. Бернс, У. Джемс, Е. Еріксон, К. Роджерс, А. Маслоу, Р. Мейлі, Ж. Піаже) ґрунтуються на ідеї цілісності й унікальності людської особистості, її високої самоцінності.

У педагогічній науці склались лише загальні підходи щодо розуміння гідності особистості. Гідність інтерпретується як результат духовно-морального, діалогічного виховання, яке обумовлює формування духовності людини (Г. Батищев, К. Роджерс та ін.). Поняттям “загальнолюдські цінності”, до якого належить гідність, у педагогіці визначається соціальна функція, мета, зміст і спрямованість виховання, його методологічний орієнтир (В. Караковський, П. Підкасистий, В. Шепель та ін.).

У Конвенції про права дитини, у статтях 28 – 31 підкреслюється право дитини на забезпечення шкільної дисципліни за допомогою методів, які виявляють повагу до людської гідності дитини.

Умови для виховання гідності школярів розглядаються на практиці у педагогічних системах Ш. Амонашвілі, Д. Белухіна, Є. Ільїна, С. Лисенкової, В. Шаталова та ін.

Однак проблему виховання гідності не можна назвати достатньо вивченою, оскільки такий її аспект, як виховання гідності у старшокласників шкіл-інтернатів, спеціально не досліджувався.

Результати аналізу практики виховної роботи з виховання гідності підтверджують, що цьому аспекту у загальноосвітніх школах-інтернатах не надається належна увага, оскільки відсутня системність у вихованні гідності старшокласників, переважають вербальні форми й методи виховання. Отже, виникають суперечності між об'єктивними потребами сучасного суспільства у вихованні гідної людини в усіх проявах сучасного життя та відсутністю розроблених теоретичних і методичних засад процесу виховання гідності у старшокласників шкіл-інтернатів; між потенціалом загальноосвітніх шкіл-інтернатів щодо можливостей реалізації виховання гідності у старшокласників і його низькою ефективністю в практиці зазначених установ.

Зважаючи на актуальність поставленої проблеми, метою цієї статті є аналіз перебудови оцінної діяльності педагогів для виховання гідності у старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів.

Як показав теоретичний аналіз, одним із важливих засобів подолання суперечності між прагненням школяра до визнання, прийняття, успіху, компетентності у діяльності та соціальній адаптації є зміни в оцінній діяльності педагога, засновані на теоретичних положеннях гуманістичної педагогіки. Реалізація оцінної діяльності не була окремим етапом нашого дослідження, але здійснювалася у цілісній системі виховання гідності старшокласників як необхідний його елемент.

Гідність займає особливе місце серед інших моральних почуттів, виникаючи на основі глибинного засвоєння моральних почуттів, уявляючи собою не тільки потребу в моральній поведінці, але й її оцінку.

Таким чином, емоційно-оцінні стосунки, які виникають у результаті глибинного засвоєння людиною норм моральності й існують у певному суспільстві, у результаті перетворення в свідомості індивіда об'єктивних обов'язків у його переконання, в його власні вимоги до себе.

У своєму розвитку гідність проходить такі стадії: спочатку вона виступає у вигляді окремих емоцій, а на вищому рівні розвитку виявляється вже моральними оцінними відносинами. Відносини можуть набути стійкості, виразності, більшої значущості і, продовжуючи залишатися відносинами, стати характерними для особистості. У цьому змісті вони виявляються рисами характеру [2, с. 10], де гідність постійно присутня і діє. На вищому рівні розвитку гідності моральна емоційна оцінка досягає такої сили, завдяки якій гідність стає могутньою спонукою до дії, основою моральної поведінки людини.

Педагогіка для піднесення у свідомості школяра його цінності розробила наступні прийоми оцінювання: використання перспективної оцінки, яка створює ситуацію успіху; порівняння з самим собою, своїми минулими досягненнями, звернення уваги на власне особистісне зростання.

Дослідження М. Селезньова показали, що зміна оцінної діяльності в педагогічному процесі має відбуватися не тільки в учителя, але й учня – це взаємопов'язані процеси. Завдяки організованій оцінній діяльності учителя, де має значення тон оцінювання, його стимулююча роль, систематичність і відсутність формалізму, відбувається вироблення оцінної позиції учня. У таких умовах він стає суб'єктом оцінювання не тільки себе, але й ціннісного сприйняття світу. Оцінка має стати надбанням усіх етапів навчально-виховної роботи, а не тільки її останнього етапу. Кращими формами роботи стають діалоги у розмаїтті дискусій, бесід, творів-діалогів, листів-роздумів та ін., де відпрацьовується оцінний досвід учня, його ціннісне “Я” як ядро його гідності [4].

Оцінна діяльність, як і будь-яка діяльність, має етапи: постановка мети, планування, підбір засобів і методів цієї діяльності, здійснення діяльності, досягнення результату, аналіз результату і діяльності з його досягнення. На всіх етапах оцінної діяльності старшокласники залучалися до діалогу, набуваючи позицію активного суб'єкта цієї діяльності.

Оцінна діяльність довгий час не використовувалась для виховання гідності, навіть більше того, гальмувала розвиток цієї якості. Як свідчать дослідження [1; 2; 4], оцінювання має переважно імперативний характер. Ознаки такого оцінювання: оцінювання стає інструментом впливу на школяра і вироблення у нього тих якостей, які необхідні усталеній системі; педагог виступає носієм оцінки та її критеріїв, які є зовнішніми у ставленні до учня; фіксована оцінка є засобом заохочення та покарання школярів.

За допомогою анкетування та бесід було з'ясовано ставлення педагогів загальноосвітніх шкіл-інтернатів до оцінювання, яке показало переважання імперативних поглядів. Педагоги вважають необхідним використовувати фіксовану оцінку як покарання за поведінку та регулятор дисципліни, кожна провина або помилка оцінюються, учень має слухатись та підкорюватися. Педагоги часто не вважають за потрібне надавати школярам критерії оцінки та самооцінки, не визнають суб'єктну роль учня в оцінній діяльності.

Старшокласники з низьким рівнем гідності бояться осуду з боку вчителя за оцінки та висміювання однолітків. Одного разу це відчувши, учні надалі намагаються уникати самостійних рішень, у них з'являється відчуття страху, яке стримує ініціативу. Думка педагога для школярів – один з критеріїв регуляції їх поведінки. Тому слідом за учителем негативне ставлення до небального учня з'являється і в інших. Відповідні настанови даються і батькам. Таким чином, зовнішній тиск призводить до маскування помилок, (тому що учні не вчаться гідно їх визнавати, переборювати і ставитися до помилки як до сходинки пізнання). Це стримує їх ініціативу, провокує обман.

Відомо, що підкріпленням гідності є позитивні емоції, які перш за все несе стимулююча оцінна діяльність педагога щодо навчальних та виховних

успіхів школярів: увага, схвалення, вияви визнання, підтримка, підвищення соціальної ролі, престижу та статусу.

Усі старшокласники дуже чутливі до того, як оцінюються їх знання, уміння. Негативна оцінка здатна змінити ставлення школяра до педагога. Учителю потрібно пам'ятати, що оцінка для учня має насамперед емоційне значення. У взаєминах школяр-педагог потрібна зацікавленість дорослого у зміні позиції учня. Зміна ставлення до вихованця з нерозвинутою гідністю, прояви істинної зацікавленості до його справ сприяли перевагам позитивних емоцій у нього, а це сприяло підвищенню гідності, вірі у власні сили.

Гідність школяра залежить від його статусу у шкільному колективі. Учні з нерозвинутою структурою мотивації мали найнижчий статус у колективі. Це впливало на особистісну гідність школяра. Отже, щоб розвивати гідність такого учня, необхідно було спочатку підвищити його соціальний статус. Для цього ми заохочували успіхи, навіть незначні, а помилки та невдачі обговорювали наодинці, не погрожуючи негативною оцінкою. Якщо оцінка, її критерії спільно обговорювалися у навчально-виховному процесі, то це підвищувало особистісний зміст оцінки, сприяло становленню самооцінки школярів.

Загальну самооцінку співвідносять із мірою впевненості суб'єкта у собі, з "силою Я", з рівнем розвитку в нього вольових якостей та емоційної стабільності. У загальній самооцінці провідну роль відіграє когнітивний компонент, тому що його функцією є узагальнення найбільш значущих для особистості самооцінок, їх синтез і вироблення ціннісної самооцінки, для відображення розуміння особистістю її власної сутності. Виникла необхідність вчити школярів звертати свій погляд на себе, виробляти прагнення ціннісного осягнення своєї особистості. У вчинку людини виявляється важливим не тільки її суспільна цінність, але й доказ її власної цінності. Головним ставало набуття гідності, відчуття значущості та можливостей своєї особистості, оскільки саме це є фундаментом моральної позиції. Існує два шляхи підвищення самооцінки: індивід може покращити уявлення про себе, збільшуючи успіх або зменшуючи домагання.

Ми розглядали самооцінку як особистісне судження про власну цінність, позитивну установку, спрямовану на власне "Я", яка відображає ступінь розвитку в індивіда почуття самоповаги, відчуття власної цінності та позитивного ставлення до сфери його "Я", тобто гідності. За визначенням С. Куперсмита, "самоповага стверджує настанову схвалення або несхвалення і вказує, в якій мірі індивід вважає себе здібним, успішним і гідним" [3, с. 32].

Враховуючи значення успіху для розвитку гідності, розглянуте Л. Тульчинським, ми застосовували два види успіху: успіх-самореалізація і самоствердження, успіх-подолання. Самостійне вирішення суперечностей свого життя, подолання, переживання труднощів складають моральний досвід

людини, обумовлюють її гідність і тільки тоді вона починає усвідомлювати свої можливості. Недостатність досвіду сприяє формуванню "комплексу невдахи" і веде до втрати гідності, тоді як усвідомлення своїх можливостей дає потужний заряд позитивних емоцій. Значення успіху полягає в ініціативі, активності та відповідальності особистості [5].

Інший важливий засіб, який ми використовували, – толерантність педагога, зокрема до помилок школярів. При цьому значну роль відігравав приклад і авторитет учителя. Для цього педагоги відмовлялися від висловлювань, які надавали негативну оцінку особистості школяра в цілому, особливо у присутності однолітків. Помилки не повинні викликати у педагога занадто суворой реакції та підвищеної уваги. Це зовсім не означало, що їх перестали помічати. Помилки, як завжди, були предметом обговорення, але без осуду їх автора.

Для створення оптимального клімату в школі провідне значення мало доброзичливе ставлення педагогів до школярів. Але це створювало тільки зовнішні передумови для розвитку гідності. Іншою необхідною умовою було вміння давати змістовну, мотивовану оцінку своїй діяльності. Завдячуючи доброзичливому, емпатійному ставленню до вихованців створювались умови для появи потреби в адекватній оцінці своїх результатів, яка була можливою лише за умови їх позитивного визнання та прийняття.

Правильна організація оціночної діяльності передбачала знання вчителем видів педагогічної оцінки, особливостей її впливу на школярів з різним рівнем гідності. Проектуючи цей процес, ми виходили з того, що педагогічна оцінка має бути спрямована на появу в старшокласників відчуття, що їх цінують, що має значення все що вони говорять або роблять. Вони – цінність, не зважаючи на свої недоліки, проблеми, недосконалість та неправильну поведінку.

Працюючи з учнями з низьким рівнем гідності, важливо було враховувати їх особливе, специфічне ставлення до оцінки: у таких школярів сильно розвинена реалістична оцінка своєї діяльності, тому таких учнів ні за яких умов неможна було порівнювати з іншими школярами, а тільки вказувати на їхні власні досягнення, порівнювати з самим собою. Такі школярі занадто чутливі до результатів власної діяльності, хворобливо бояться та уникають невдач. Одночасно їм було дуже важко самим оцінювати результати своєї діяльності, вони не могли вирішити, правильно чи неправильно вчинили, а чекали цієї оцінки від дорослих. У ставленні до таких учнів ми використовували спеціальні оцінки: максимально розгортали критерії тієї чи іншої оцінки, зауваження, похвали (тобто використовували змістовну оцінку) та одночасно звукували та конкретизували сферу дії оцінного міркування (оцінювали не всю діяльність відразу, а окремі її елементи, особливо успішні). При цьому велика увага приділялась підтриманню атмосфери прийняття, безпеки, щоб дитина відчувала, що її цінують незалежно від поведінки й успіхів.

Не менш важливим завданням нашої дослідно-експериментальної роботи був розвиток у школярів мотиву компетентності як одного з центральних мотивів діяльності, бажання бути не гіршим за інших, переборення власної неповноцінності. Для цього ми використовували прийом, умовно названий “Я не можу – Я можу – Я зумію”, під час якого підкреслювали, що кожен щось не вміє, щось не може, але кожний зуміє, якщо захоче просуватися вперед, бути не гіршим за інших.

Виховуючи гідність людини, треба виходити з положення, що стійкі почуття особистості формуються в результаті нагромадження окремих переживань, які виростають з ситуативних почуттів. Тому в педагогічній практиці дуже важливо знати закономірності виникнення почуття самолюбства у вихованця і, спираючись на них, створювати необхідні умови для переживання ним почуття гордості (чи сорому) за певні моральні якості (чи недоліки). Щоб скерувати почуття гідності правильним шляхом, треба створити навколо людини здорову громадську думку, відповідне оцінне середовище. Найбільше значення в розвитку цих почуттів мають оцінні стосунки в сімейному й навчальному колективах. У залежності від того, які форми поведінки та людські якості вважаються високими й гідними поваги, а які засуджуються, піддаються критиці з боку дорослих, товаришів, у значній мірі залежатиме ставлення старшокласника до власних вчинків як до гідних чи негідних, до чесних чи ганебних.

Формування об'єктивної суспільної думки в найближчому середовищі є важливою умовою успішного морального виховання школяра. Дуже важливо, щоб з перших років життя дитину оточували відповідні оцінні стосунки. Як показує досвід, уже в дитинстві формується емоційне ставлення людини до проявів найважливіших моральних якостей. Якщо дитина прояви обману чи егоїзму вважає цілком припустимими і не оцінює їх негативно, не соромиться їх відвертих і грубих проявів у присутності інших, то це свідчить про хибні у вихованні її почуттів.

Аби школяр ставився до своєї діяльності з гідністю, треба створити для нього необхідне оцінне середовище, в якому всі навколишні люди з великою повагою ставитимуться до цієї діяльності й оцінюватимуть її позитивно. Відтак, старшокласник, бажаючи задовольнити свою потребу в самоствердженні, прагнучим опанувати позитивно оцінену діяльність чи форму поведінки.

Зазвичай, чим більшу повагу має людина, тим вона вразливіша до негативної оцінки своєї особи навколишніми людьми, тим більше цінує своє добре ім'я і контролює свої вчинки. Тож перш ніж висувати перед школярем ті чи інші вимоги, треба ставитися до нього з повагою та дати йому відчуття своєї людської гідності. Необхідність поваги до людей впливає не тільки з моральних норм суспільства, а є також педагогічною вимогою, недотримання якої призводить до втрат у моральному вихованні людини. Підтвердженням цього є педагогічна практика.

Позитивна оцінка сприяє моральному вихованню школяра, активізує його корисну діяльність. Крім того, може бути засобом виховання у старшокласника поваги до себе й інших, формування у нього гідності і, отже, навчання боронити людську честь. Адже немає гордості й честі взагалі, є гордість за певні свої якості та здібності, є честь, пов'язана з конкретною діяльністю. Наприклад, учень пишається своїм хорошим навчанням (якщо є відповідне оцінне середовище), вважає за честь боротися за добре ім'я свого класу, школи, навіть країни, не обманює, намагається бути охайним і ввічливим, чесним в усьому, принциповим, працьовитим, дисциплінованим тощо. Головне – вміло користуватися різноманітними формами прямої й непрямої, позитивної й негативної оцінки, дотримуючись при цьому головної умови – не принижувати людську гідність, не припускати закріплення за людиною поганої слави, яка затримує її моральний розвиток.

Але досвід засвідчує, що однієї позитивної оцінки недостатньо для ефективного впливу на поведінку школяра. Як правило, людина виробляє звичку діяти відповідно до позитивно оцінюваних зразків поведінки не тільки під впливом позитивної, але й негативної оцінки. Справа в тому, що людина дотримується тих чи інших норм поведінки лише тоді, коли вона сприймає здійснення певного роду вчинків як справу своєї честі, а порушення норм моралі – як щось зневажливе й ганебне. Нам відомо, що для виникнення сорому необхідна негативна оцінка: людина переживає сором за свої моральні недоліки тоді, коли вони засуджуються оточуючими і сприймаються ними як дії, що принижують її в очах інших людей (а пізніше й себе самої).

Ефективність основного принципу морального виховання школяра – виховання через повагу – побудована насамперед на врахуванні закономірностей виховання моральних почуттів, зокрема почуття гордості, честі й сорому. Вияв поваги до учня є тією умовою, яка необхідна для розвитку цих почуттів. Методи довір'я, опора на позитивне – найбільш конкретні вияви закономірностей виховання почуттів за допомогою оцінних впливів. Метод опори на позитивне є нічим іншим, як піднесенням особистості за допомогою оцінки, шляхом використання її позитивних якостей – гідності й прагнення зберегти повагу до себе інших.

Але виховання повагою означає вияв шани не тільки у ставленні до особистості вихованця. Людина має відчувати не тільки те, що поважають її саму, але бути свідком такого ж ставлення й до інших. Це сприяє появі у неї поваги до оточуючих, привчає помічати їх позитивні якості та запобігає розвитку самозакоханості. У процесі морального виховання кожна людина має навчитися бачити не тільки свої власні позитивні якості, але й інших осіб. Це – важлива умова її морального виховання.

Засвоюючи в процесі навчання й виховання певні норми і цінності, школяр починає під впливом оціночних тверджень інших (учителів, однолітків) ставитись певним чином як до реальних результатів

свої навчальної діяльності, так і до самого себе як до особистості. З віком він усе з більшою впевненістю відрізняє свої дійсні досягнення і те, чого він міг би досягти, якби був наділений певними якостями та здібностями. Так, в учня під час навчально-виховного процесу формується установка на оцінку своїх можливостей – один з основних компонентів самооцінки.

Найголовніше, щоб оточуючі всією своєю поведінкою – словом, жестом, інтонацією, вчинками – у тактовній формі постійно вказували учню на наявність у нього тієї чи іншої риси і поводити себе так, ніби впевнені, що він цілком спроможний бути хорошим. Це збуджуватиме у школяра гідність і підвищуватиме відповідальність за свої вчинки. Коли йдеться про виховання позитивних якостей школяра, слід підходити до справи, спираючись на найменші прояви цих якостей. Але непомірна похвала, зайве звеличання особистості призводить до сумних наслідків – до розвитку зарозумілості й чванства, зневажливого ставлення до інших. Саме зловживання похвалами створює честолюбців, для яких на першому плані – не виконана ними справа, а той ефект, який вони справляють на оточуючих.

Якщо учень погано поводить, якщо про нього невисокої думки оточуючі, треба пам'ятати, що, жорстоко караючи його, можна завдати невірної шкоди його гідності, школяр може втратити віру в себе і в людей. Часом буває корисно поставитись до нього поблажливо, виявити навіть співчуття до того, що трапилось, і виявити впевненість, що скоро він позбудеться цих принижуючих його недоліків. І тоді можна зберегти найцінніше, що є у людини: повагу і віру в себе. Негативною оцінкою треба користуватися обережно, враховуючи індивідуальні особливості кожної людини.

Ми намагались зробити так, щоб оцінна діяльність, як засіб виховання гідності, стала інструментом саморозвитку школяра, його особистісного зростання у взаємозв'язку та взаємозалежності трьох підструктур самосвідомості: когнітивної, емоційної та поведінкової. Перебудова оцінної діяльності з метою виховання гідності здійснювалась за наступними напрямками: педагог виступав у рівноправній ролі “значущого іншого”, який надихав учня, ставав джерелом позитивного оцінювання вихованця. З іншого боку, учень залучався до оцінної діяльності як суб'єкт цієї діяльності, носій критеріїв оцінки себе та світу в цілому, який вчився порівнювати, аналізувати та виносити оцінні рішення. Для людської гідності оцінювання стало складовою духовного світу, тому що без цього неможливо мати власну позицію, точку зору, власну думку. Також учень освоював досвід оцінки своєї поведінки та вчинків інших, тим самим здобуваючи моральний потенціал самооцінювання й оцінювання, заснований на емоційно-рефлексійному усвідомленні. Моральна самооцінка у контексті позитивної “Я-концепції” стала основою гідності вихованців.

Отже, працюючи за нашою методикою, виховуючи гідність старшокласників, педагогічні

колективи загальноосвітніх шкіл-інтернатів дотримувались таких правил:

- позитивно мотивована позиція у ставленні до старшокласників;
- висока компетентність та професіоналізм;
- спрямованість інтересів на особистість школяра;
- прагнення бути потрібним, корисним учням;
- повага у ставленні до школярів;
- врівноваженість, упевненість, збалансованість індивідуальних особистих якостей.

Дотримання вищезазначених правил сприяло вихованню гідності у школярів як рушійної сили їхнього саморозвитку та моральної саморегуляції, в процесі яких відбувалося накопичення досвіду моральної культури, гідної поведінки.

Виникає необхідність посилення уваги до питань виховання гідності у старшокласників шкіл-інтернатів, пошуку шляхів і засобів динамізації розвитку їхньої гідності в умовах діалогічної взаємодії школярів і педагогів у педагогічному процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко Т. Ю. Психологические условия формирования самооценки в младшем школьном возрасте: автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. психол. наук: спец. 19.00.07 “Педагогическая и возрастная психология” / Т. Ю. Андрущенко. – М., 1997. – 20 с.
2. Зайцев В. В. Стимулирование свободного морального выбора поступка как средство нравственного воспитания младших школьников: автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 “Теория и история педагогики” / В. В. Зайцев. – Волгоград, 1989. – 22 с.
3. Кон И. С. Категория “Я” в психологии / И. С. Кон // Самосознание и защитные механизмы личности / И. С. Кон. – Самара, 2000. – С. 15 – 34.
4. Селезнев Н. В. Развитие оценочной деятельности учителя и учащихся в учебно-воспитательном процессе: автореф. дисс. на соискание науч. степени доктора пед. наук : спец. 13.00.01 “Теория и история педагогики” / Н. В. Селезнев. – Борисоглебск, 1995. – 32 с.
5. Тульчинский Г. Л. Разум, воля, успех: о философии поступка / Г. Л. Тульчинский. – М.: Педагогика, 1982. – 96 с.

УДК 371.11

Демчук В. С.

доцент Київського національного лінгвістичного університету

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТНІХ ОРГАНІЗАЦІЙ

У статті розглядаються функції і особливості освітніх організацій, сутність стратегічного управління та інноваційного освітнього менеджменту, принципи і методи шкільного менеджменту.

Ключові слова: освітня організація, менеджмент, освітній менеджмент, шкільний менеджмент, закони менеджменту, стратегічне управління, інноваційний освітній менеджмент, принципи, функції, методи шкільного менеджменту.